

TARPTAUTINĖS TESTŲ ADAPTAVIMO GAIRĖS

Thomas Oakland*

Pedagoginės psichologijos profesorius

Floridos universitetas

Profesionalams, susijusiems su sukurtų testų adaptacija kitose šalyse, gali būti naudinga susipažinti su dviem profesionalų patvirtintais dokumentais: Tarptautinės testų komisijos techniniu reglamentu testams adaptuoti ir Pedagoginio bei psichologinio testavimo standartais. Čia pateikiama apibendrinta informacija apie šiuos du dokumentus. Pridedamas literatūros sąrašas padės tiems, kuriems reikia papildomos informacijos.

Įvertinimo metodikas ir testus įprasta naudoti visose profesijose, taip pat ir psichologijoje. Iš profesionalų tikimasi, kad jie, naudodami patikimas ir validžias matavimo priemones, pateiks objektyvų psichinių ar asmeninių savybių apibūdinimą. Norint gauti psichologo bakalauro diplomą reikia išklausti vieną ar daugiau įvertinimo kursų. Papildomų kursų ir vadovaujamos praktikos reikia tiems, kurie įgyja aukštesnįjį psichologinį profesinį parengimą. Taip pat tikimasi, kad psichologai, kurie ruošiasi tapti mokslininkais, išmanys testų kūrimą ir naudojimą bei supras kitų duomenų rinkimo metodų svarbą savo mokslinei veiklai.

Nors psichologijos disciplinos plėtros Latvijoje ir kitose Baltijos šalyse lygis iki 1940 m. pradžios apskritai atitiko daugelio Europos ir Šiaurės Amerikos šalių psichologijos lygį, sovietų valdymo laikotarpis smarkiai apribojo ir pačios disciplinos, ir profesionalų raidą. Paly-

ginti su kitomis vertybėmis, visose sovietų valdytose šalyse sumažėjo tokių sąvokų kaip individualūs skirtumai ir svarbių gebėjimų naudoti ir tobulinti testus reikšmė. Dauguma šių šalių dabarskiria daugiau dėmesio standartizuotų testų naudojimui. Antra vertus, daug kitų šalių, nepatyrusių sovietų valdžios, taip pat atsilieka kurdamos ir naudojamos testus.

Tarptautinė vaikų ir jaunimo įvertinimo praktika

Daugeliui šalių trūksta tinkamų testų. Pavyzdžiui, testų vaikams ir jaunimui tyrimas, atliktas 44-iose šalyse, parodė, kad jose naudojami 455 skirtingų pavadinimų testai (Oakland & Hu, 1991, 1992; Oakland, 1995). Iš jų 290 buvo sukurta savo šalyje, o 165 testai – užsieniniai. Atrodo, kad pastarieji labai populiarūs – per tyrimą jie minėti 450 kartų. 39 proc. šių testų ma-

* Tomas Oakland yra Tarptautinio vaikų mokymo fondo prezidentas, Tarptautinės testų komisijos eksprezidentas, ėjo Tarptautinės mokyklos psichologų asociacijos prezidento pareigas.

tuoja intelektą, 24 proc. – asmenybę, o 10 proc. – pasickas. Apytikriai vienodas testų individualiam ir grupiniam testavimui skaičius. Užsieniniai testai paprastai naudojami dažniau, nei sukurti savo šalyje. Tendencija naudoti užsieninius testus ypač akivaizdi Vidurio Rytuose ir mažiau išsivysčiusiose šalyse. Pastarųjų šalių respondentai, kitaip nei industrializuotų šalių, nurodė mažiau sukurtų savo šalyje testų (pvz., kai kurios šalys išvis jų neturi ir mažiau atlikusios testo norminimo bei užsieninių testų psichometrijos tikrinimo tyrimų).

Dažnai trūksta informacijos apie testo psichometrines ypatybes. Pavyzdžiui, tyrimo rezultatai skelbia, kad 63 proc. intelekto metodikų iš 268 nustatytas konkurencinis, 56 – prognostinis, o 54 – konstrukto validumas. Informacija apie patikimumą panaši: 59 proc. intelekto testų atliktas vidinio suderinamumo bei stabilumo tyrimas ir 53 proc. – stabilumo (Oakland, Hu, 1993).

Neturint nacionalinių normų dažnai kyla kita problema. Kaip pranešama, tik 36 proc. visų suvokimo bei motorikos, 58 proc. asmenybės, 65 proc. intelekto ir 80 proc. pasiekų testų yra parengtos nacionalinės normos (Oakland, Hu, 1993).

Tyrimo dalyviai nurodė, kad testais papildomai reikia tirti pasiekas, intelektą, pasirengimą mokyklai, profesinius interesus ir nuostatas, asmenybės, socialinę, suvokimo bei motorinę raidą. Taip pat paaiškėjo, kad reikia patobulintomis metodikomis vertinti vaikus, turinčius mokymosi negalią, lėčiau besimokančius, protiškaite atsilikusius, gabius, emocionaliai ar socialiai sutrikdytus, turinčius fizinę negalią, aklius ir kurčius.

Testų adaptavimo reglamento reikalingumas

Kaip jau minėta, tų šalių, kuriose trūksta reikiamų testų, psichologai dažnai įsigyja populiarių,

naudojamų užsienyje testų ir išverčia juos į savo šalies kalbą. Psichologai gali įsigyti, o gali ir neįsigyti reprezentatyvių normų rinkinius ar tyrimo medžiagą, apibūdinančius testo patikimumą ir validumą naudojant juos įvairiais tikslais. Esant tokiai situacijai, nors tai ir yra tam tikras sprendimo būdas, iš šio tyrimo informacijos gavėjų atimta galimybė surinkti kokybišką informaciją. Sprendimai dažnai buvo priimami remiantis testais manant, kad jie mokliškai pagrįsti, o iš tikrųjų testai visai neatitiko jiems keliamų reikalavimų.

Pripažinusi, kad tokia situacija, susidariusi įvairiose šalyse, netinkama ir kad profesinės asociacijos prisiima atsakomybę už geros kokybės paslaugų teikimą, Tarptautinė testų komisija (ITC), vadovaujama Ronaldo Hambletono, inicijavo programą, padėjusią sukurti testų adaptavimo reglamentą (Hambleton, 1994; Hambleton, Meranda & Spielberger, 2001; Muniz & Hambleton, 1997, van de Vijver & Hambleton, 1996). Testo adaptavimo reglamento naudos supratimą pirmiausia gali praplėsti diskusija dėl kai kurių svarbių principų, įtvirtintų pedagoginio ir psichologinio testavimo standartuose, nes jie sudaro testo adaptavimo reglamento supratimo ir laikymosi pagrindą. Be to, kaip matysime vėliau, abu šie dokumentai beveik sutampa.

Pedagoginio ir psichologinio testavimo standartai: kai kurie testams adaptuoti svarbūs standartai (toliau – Standartai)

Du bendri principai, aprašyti standartuose, turi reikšmę testų adaptavimui. Toliau abu principus trumpai apžvelgsime.

Jei testas naudojamas nauju būdu ir nėra duomenų, kad taip naudojant testą bus užtikrintas tas pats jo validumas, naudotojas turi patvirtinti faktais testo naudojimą naujoje situacijoje ir, jei būtina, iš naujo pagrįsti. Reika-

laujama, kad naudojant testą ne tiems asmenims, kuriems jis buvo skirtas ir tinkamas, naudojimas būtų pagrįstas faktais. Profesionalai, norėdami naudoti tokius testus, yra įpareigoti ir taikyti logiką, ir kaupti duomenis. Pagrindimas turi remtis įrodymu, kad testai gali būti sulyginti konstruktyvų, kuriuos jie matuoja, atžvilgiu.

Ar kas nors gali Prancūzijoje sukurtą testą įteisinti Latvijoje? Nors kai kas gali norėti pasakyti „ne“, yra sąlygos, kurios užtikrina testo, sukurto vienoje šalyje, naudojimą kitoje, jeigu yra tinkamas vertimas. Pavyzdžiui, tarpkultūrinis ūgio ir svorio matų, kaip ir kitų fizinių požymių, naudojimas yra gana pagrįstas. Kūdikystės ir ankstyvosios vaikystės raidos testai, kurių normos sudarytos Jungtinėse Amerikos Valstijose, buvo sėkmingai naudojami mažiems palestiniečių vaikams, gyvenantiems Gazoje. Apskritai testai, vertinantys savybes, labiau susijusias su fiziniais ir neurofiziologiniais ypatumais, gali būti lengviau pritaikomi kitose šalyse nei testai, vertinantys labiau su kultūra susijusias savybes (pvz., socialinius lūkesčius).

Jei testas negali būti naudojamas, kuriamas naujas testas arba adaptuojamas senasis. Pastaroji išeitis pasirenkama dažniau.

Toliau aptarsime rekomenduojamus testų adaptavimo metodus.

Naudojamos normos turi būti skirtos aiškiai apibrėžtomis populiacijoms. Šios populiacijos turi apimti asmenis ar grupes, su kuriomis testu naudotojai paprastai nori palyginti savo tiriamuosius. Kaip pažymėta anksčiau, daug testų yra versti iš vienos kalbos į kitą. Pakeitimų juose neturėtų būti. Nustatytų normų trūkumas neturi būti lemiamas kriterijus priimti ar atmesti testą, kai jis interpretuojamas remiantis teorija (pvz., Rorschach'o testas) ir pateikiama testo teorija yra tinkama taikyti populiacijai.

Tačiau deramų normų trūkumas yra daug reikšmingesnis testams, kurie transformuoja neapdorotus duomenis į standartinius rezultatus remdamiesi testo rezultatų vidurkiu ar standartiniu nuokrypiu. Vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai turi būti nustatyti remiantis asmenų, panašių į tuos, su kuriais testų atlikėjai bus lyginami, rezultatais. Ši grupė, kurios pagrindu sudarytos normos, paprastai reprezentuoja populiaciją. Normos grupė dažnai sudaroma taip, kad atspindėtų galimus skirtumus, siejamus su asmens lytimi, amžiumi, išsilavinimu ar kitais socioekonominio statuso rodikliais, bei geografiniais didelių šalių regionais.

Dvi bendros Standartuose aptariamoms problemoms: šališkumas (*bias*) ir teisingumas (*fairness*)

Šališkumas atsiranda tada, kai dėl paties testo skirtumų ar jo naudojimo būdo gaunamos skirtingos įvairių subgroupių atstovų rezultatų reikšmės. Tarkime, mergaičių ir berniukų testo atlikimo rezultatų vidurkiai skiriasi. Skirtumų gali atsirasti dėl konstrukto neatitikimo (irelevantiškumo), dėl atsakymų šališkumo ir skirtumai gali būti realūs.

Konstrukto neatitikimas gali būti nulemtas netinkamos testo užduočių atrankos, nepakankamo testo procedūros aprašymo ar netinkamo taškų skaičiavimo kriterijų parinkimo, o tai neleidžia tinkamai įvertinti kai kurių teisingų atsakymų. Problemas, susijusias su konstrukto neatitikimu, galima nustatyti įvertinimo metodais, kuriais ekspertai, išmanantys nagrinėjamą sritį, pareiškia nuomonę apie testo turinį, instrukcijas ir kitus dalykus. Problemas taip pat galima nustatyti naudojant statistines procedūras, tokias kaip konkrečių atsakymų skirtumai ir nevienodas užduočių funkcionavimas (*differential item functioning* (DIF)). DIF išryškėja, kai vienodų gebėjimų

tiriamieji, atlikdami konkrečią užduotį, skiriasi nuo grupės vidurkio. Taip pat gali būti naudinga tirti galimus numatomus nukrypimus ir atlikti patvirtinančią faktorių analizę.

Atsakymų šališkumas atsiranda, kai grupės juos pasirenka dėl kitų, nei tikėtasi, priežasčių. Pavyzdžiu gali būti ilgesnio atsakymo iš pasiūlytų variantų pasirinkimas ar to atsakymo, kuris, respondentų manymu, labiau patiks tyrimo vadovui. Bandymai identifikuoti su atsakymu susijusias problemas remiasi tais pat metodais, kaip ir aprašyti ankstesniame skirsnyje.

Grupės rezultatų skirtumai taip pat gali būti susiję su savybėmis, kurioms įvertinti testas ir yra sukurtas. Pavyzdžiui, įvairios tikro gyvenimo veiklos reikalauja tarpusavyje susijusių savybių įvairovės. Testai paprastai skirti tik keliems svarbiausiems kintamiesiems įvertinti. Taigi nukrypimų atsiranda ir tuomet, kai duomenys, kuriais remtasi priimant sprendimus, neatitinka tų savybių įvairovės, kurią testas turėtų nustatyti.

Teisingumas yra platesnis principas ir Standartuose apibrėžiamas keturiomis taisyklėmis. Pirmiausia teisingumas yra nešališkumas. Teisingas testas nerodo jokių reikšmingų šališkumų (tai jau aptarta anksčiau).

Šis principas įtvirtinamas, kai visiems taikoma vienoda testavimo procedūra. Pavyzdžiui, visiems tiriamiesiems turi būti sudarytos vienodos sąlygos: atskleisti tas savo galimybes, kurias testas numato matuoti. Tinkamos testavimo sąlygos yra užtikrintos, kai žmonės turi lygias galimybes susipažinti su testu ir yra vienodai susipažinę su testavimo forma, atsakymų pateikimo sistema ir išbandę testo medžiagą.

Teisingumą rodo sprendimų, besiremiančių testavimo rezultatais, lygiateisiškumas, t. y. naudojant testą atrankai, visi asmenys, atlikę jį vienodai gerai pagal tam tikrą kriterinį vertinimą (pvz., profesinė veikla, darbas), turi turėti vienodą tikimybę būti pasirinkti neatsižvelgiant į

grupės narių skaičių. Teisingumas nereikalauja palyginti grupių vidurkius ar balus.

Aptariamasis principas nustatomas palyginus galimybes mokytis. Pavyzdžiui, kai naudojami pažintinių gebėjimų testai (t. y. intelekto ir pasiekimų), asmenys turi būti turėję lygias galimybes gauti tą informaciją, kuri bus vertinama.

Standartai skiria dėmesio svarbiai diskusijai klausimais, susijusiems su įvairių kalbų ir kultūrų asmenų testavimu. Kalbų ir kultūrų klausimai yra ypač aktualūs, kai asmens gimtoji kalba skiriasi nuo kalbos, kuria sukurtas testas, ar kai tiriamojo kalbos galimybės ar kultūrinė patirtis labai skiriasi nuo asmenų, su kuriais atliktas standartizacijos tyrimas, patirties. Kalba ir kiti su kultūra susiję klausimai tampa vis svarbesni, o problemos, kurios geriau žinomos kaip nacionalinės ribos, nyksta, nes daug žmonių keliai vis į kitus kraštus. Kalbos ir kultūros klausimai taip pat aptariami ITC reglamente.

Testo adaptavimas: Tarptautinės testų komisijos reglamentas testams adaptuoti (toliau – Reglamentas)

Reglamentas skirtas teikti pagalbą asmenims, siekiantiems perdaryti testą, sukurtą naudoti vienai originalo populiacijai, į testą, tinkamą naudoti kitai, adaptuojamai, populiacijai. Du testo perdarymo iliustravimo pavyzdžiai: testas, sukurtas Jungtinėje Amerikos Valstijose, gali būti transformuotas į testą, skirtą naudoti Latvijoje; taip pat testą, sukurtą Latvijoje, skirtą latvių tautybės žmonėms, galima transformuoti į testą, naudotiną Latvijoje kitos tautybės žmonėms. Reglamentas aptaria kultūros ir kalbos skirtumus, pripažįsta esant penkias technines problemas ir jų sprendimo metodus bei aprašo tris sąlygas, kurios gali paveikti testų interpretaciją. Kiekvienas šių klausimų aptariamasis toliau.

Adaptuojant ar naudojant testus gali atsirasti trys klaidų šaltiniai ar nevalidumas: kultūros ir

kalbos skirtumai, techniniai dalykai ir metodai bei sąlygos, turinčios įtakos testo atlikimui.

Kalbos ir kultūros skirtumai

Klaidos galimybė padidėja, kai skiriasi asmenų, kurie sudaro originalią imtį, ir asmenų, kuriems adaptuojamas testas, ne tik kalba, bet ir kultūra (pvz., vertybės, apranga, mityba, pinigai, matų formos), socialinė klasė, gyvenamoji vieta (miestas ar kaimas), lytis ir amžius. Yra keturi šių potencialių problemų sprendimo metodai: konstrukto lygiavertiškumo įvairioms grupėms nustatymas, tinkama testų taikymo praktika, tinkamų normų naudojimas, greičiu besiremiančių testų naudojimo sumažinimas iki minimumo.

Pirmiausia reikia nustatyti testo konstrukto ekvivalentiškumą. Testo konstrukto išmanymas akivaizdžiai pagrindžia testo validumą. Konstrukto validumas sustiprinamas, kai kita testo psichometrija (pvz., patikimumas, normų adekvatumas) yra gera ir jis neturi netinkamų psichometrinių savybių. Konstrukto ekvivalento tyrimai kelia tokius klausimus: Ar naujoji kultūra turi ir ar laikosi šio konstrukto? Ar konstruktas turi panašią reikšmę abiejose kultūrose? Ar konstruktas pasireiškia panašiai?

Metodai, tiriantys konstrukto atitikimą, nuo pat pradžios apima ir subjektyvaus vertinimo strategijas ir dažnai nuo jų labai priklauso (pvz., interviu ėmimo ir elgesio stebėjimo, literatūros apžvalgos, taip pat ir nuo konsultavimosi su kultūros antropologais ir kitais, besispecializuojančiais tyrinėti tą regioną bei gerai išmanančiais jo kultūrą). Ekspertų strategijos yra subjektyvios, todėl naudinga rinkti informaciją iš įvairių šaltinių.

Antra, reikia puoselėti prideramą testo procedūros taikymą. Pavyzdžiui, testo instrukcijos turi būti aiškiai suprantamos, verbalinė komunikacija – minimali, o informacija, perduoda-

ma vienai (originalo) grupei, atitikti perduodamą kitai (naujai) grupei informaciją. Testuotojus reikia prideramai parinkti. Jie turi būti iš naujosios bendruomenės (-ių), susipažinę su kultūra, kalba (dialektu), turėti testuotojo patirties ir pripažinti standartizuotų metodų svarbą. Šioms savybėms įgyti testuotojus reikia mokyti ir rengti, o paskui – nuolat kontroliuoti, kad nesuprastėtų jų kvalifikacija.

Trečia, reikia parinkti tinkamą testo formą. Kultūros skiriasi naudojamomis testo formomis (pvz., alternatyvių atsakymų, trumpų atsakymų, esė). Kai kultūroje dažniausiai naudojamos vienkios, žmonėms įprastos formos, turi būti apribotas kitų formų naudojimas. Naudojant testus tarpkultūriniam palyginimui atlikti reikia laikytis pasirinkimo iš siūlomų atsakymų formos, nes ji leidžia objektyviau sumuoti rezultatus (vertinant pastraipas esė formos testuose galima smarkiai suklysti).

Ketvirta, reikia sumažinti priklausomybę nuo greičio ir pabrėžti gebėjimus. Kultūros skiriasi tuo, kam jos teikia pirmenybę – greitai ar gerai atliktam darbui. Gebėjimų (t. y. be laiko apribojimų) testai gali tiksliau įvertinti daugumą savybių nei tie, kuriems atlikti svarbus greitis.

Penkios techninės problemos ir metodai

Čia glaustai aptariamos įvairios reglamento pateikiamos problemos ir metodai, kuriais reikia remtis adaptuojant testą.

Dėmesį sutelkite į testo peržiūrą. Kai kuriamas testas, kuris greičiausiai bus naudojamas dviejose ar daugiau kultūrų, reikia nusistatyti testokūrimo strategiją, atspindinčią šį tikslą. Būtina atsivėlgti į problemas, kurios siejasi su užduoties formos, stimulinės medžiagos, žodyno (pvz., jei testas nevertina žodyno, reikia naudoti paprastą žodyną), sakinio struktūros (taip pat reikia naudoti paprastą) pasirinkimu ir į kultū-

rinius skirtumus (pvz., sezoną, laiką, pinigus, svorį, maistą, aprangą, lyčių vaidmenis, žinių turinį, į tai, kuria kryptimi rašoma ar skaitoma (iš kairės į dešinę ar atvirkščiai), temperamentą bei asmenybės skirtumus).

Reikia pasirinkti ir parengti vertėjus. Adaptuotas testas tik tiek yra geras, kiek jo kalba atitinka originalą. Vertėjų turi būti du ar daugiau, susipažinusių ir su kultūromis, ir su kalbomis (t. y. reikia daugiau nei pažodinio vertimo), ir su tiriamu dalyku, turinčių žinių apie testo konstravimą.

Testų ekvivalentiškumui užtikrinti ir šališkumui aptikti reikia naudoti duomenų analizės metodus. Duomenys būtina, be jokių išlygų, turi būti surinkti ir išanalizuoti. Jie turi apibūdinti ypatybes užduoties lygiu (pvz., sudėtingumą, rezultatų pasiskirstymą, skiriamąją galią), konstrukto lygiu (pvz., patvirtinančia faktorių analize), taip pat turi būti pateikti vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad originalo ir adaptuojamoji grupės savo vidurkiais ir standartiniais nuokrypiais gali skirtis visai pagrįstai. Maža to, tokie skirtumai gali būti nelabai svarbūs, kol neatliekami tarpkultūriniai palyginimai.

Decentruokite testą. Šis terminas reiškia testo originalo kalbos pakeitimą taip, kad ekvivalentiška medžiaga galėtų būti naudojama abiem – ir originalo, ir vertimo – kalbomis. Verčiant testus naudojami du tipiškai decentravimo metodai: vertimas į kitą kalbą ir vertimas atgal į originalo kalbą.

Verčiantis į kitą kalbą vertėjas ar jų grupė pirmiausia adaptuoja testą iš originalo kalbos į kitą kalbą. Tada kiti vertėjai palygina abiejų versijų ekvivalentiškumą. Palyginus turi atsirasti vertimo pakeitimų. Tokio vertimo pranašumai yra tai, kad tiesiogiai vertinamos dvi versijos, be to, procesas pigesnis bei greitesnis, o trūkumai – kad reikia svarbių vertėjų išvadų, vertė-

jai gali būti geriau mokantys vieną iš šių dviejų kalbų ir kad dvikalbių asmenų vertinimai gali neatspindėti vienakalbių žmonių kalbinių gebėjimų.

Verčiant į originalo kalbą vienas vertėjas arba jų grupė pirma adaptuoja testą iš originalo kalbos į kitą kalbą, o paskui kita vertėjų grupė verčia testą iš kitos kalbos į originalo. Tada tretieji vertėjai palygina abiejų versijų ekvivalentiškumą. Pagrindinis šio proceso pranašumas tas, kad geriau išsprendžiamos galimos kalbos problemos, o trūkumas – kad lyginama tik su testo originalo kalba ir adaptuojamas testas turės originaliojo testo trūkumų (pvz., gramatikos, turinio problemos). Be to, šis procesas reikalauja daugiau laiko ir darbo.

Abu decentravimo metodai nėra tobuli. Nė vienam iš jų nepavyksta pateikti empirinių duomenų apie tai, kaip testą atlieka žmonės, kuriems jis sukurtas, ir apie tai, kokios testo psichometrinės charakteristikos. Be to, testai šio etape nebuvo pateikti testavimo sąlygomis, todėl ir trūkumus, būdingus originalui, perima adaptuotas testas.

Reglamentas siūlo tris empirinius būdus, padedančius įveikti kai kuriuos iš šių trūkumų. Dvikalbiai tyrėjai gali testuoti pagal originalo ir kitos kalbos versijas. Šis metodas padeda kontroliuoti užduoties charakteristikas, nebrangus ir gali būti atliktas palyginti greitai. Vis dėlto taip daroma prielaida, kad dvikalbiai asmenys savo savybėmis yra panašūs į antrąją grupę (pvz., kalba).

Antrasis metodas. Tiriama kalbantys vien originalo kalba. Jie atlieka originalią testo versiją ir versiją, išverstą iš kitos kalbos į originalo kalbą. Šis metodas leidžia palyginti nagrinėjamas charakteristikas. Vis dėlto kalbantys tik originalo kalba skiriasi nuo kalbančių tik kita kalba; be to, pirmo testo atlikimas gali turėti įtakos antrojo rezultatams.

Trečiasis metodas. Tik originalo kalba kalbantys atlieka testą originalo kalba ir tik kita kalba kalbantys – savo gimtąja kalba. Šis būdas pateikia abiejų testų duomenis. Bet dvi grupės gali skirtis savo gebėjimais.

Sąlygos, kurios gali turėti įtakos testo atlikimui ir interpretavimui

Testo atlikimą ir interpretavimą gali veikti trys sąlygos: prielaida, kad kultūrinė patirtis yra panaši, kad tiriamųjų motyvacija pakankama, ir sociopolitiniai ypatumai.

Galima daryti neteisingą prielaidą dėl kultūrinės patirties tarp originalo ir kita kalba kalbančių grupių panašumo. Skirtumų gali atsirasti dėl nevienodos galimybės pasiekti informaciją, mokyklų programų, vertybių ir nuostatų skirtumų bei dėl to, kad vieni skaito knygą nuo pradžios iki galo, o kiti – nuo galo iki pradžios.

Daroma prielaida, kad testo rezultatai yra validūs, jei atlikusiųjų testą motyvacijos lygis pakankamas. Pavyzdžiui, kognityvinės veiklos matavimai remiasi prielaida, kad testuojamieji yra labai motyvuoti ir siekia atlikti testą kaip galėdami geriau. Vis dėlto kai kurie tiriamieji gali nesiekti gerų rodiklių. Testo atlikimą gali priešingai paveiktivengimas, nebendradarbiavimas ir nedėmesingumas (Oakland & Glutting, 1998). Dėl jų įtakos paprastai atsiranda klaidų ir tikrasis rezultatas gali būti didesnis už tą, kurį tiriamasis gavo. Kiekvienas testuojantysis turi būti budrus, nes šie ir kiti veiksniai rodo, kad

pabloginamas testo atlikimas. Juos pastebėti sudėtingiau kai testuojama grupė, nei testuojant individualiai.

Sociopolitiniai ypatumai taip pat gali turėti įtakos testo atlikimui. Paprastai testai reikalauja, kad asmuo ką nors atliktų. Kai kurie asmenys geriau dirba individualiai, kai kurie – grupėje. Pavyzdžiui, ekstravertams paprastai priimtinesnė grupinė veikla, kai reikia kalbėtis, o intravertams labiau patinka individualus darbas, kai reikia rašyti. Gyvenimo orientacija taip pat gali priklausyti nuo asmens religijos, šalies regiono, lyties.

Etiniai svarstymai, susiję su testų adaptacija ir jų naudojimu, nors yra svarbūs, kol kas sulaukė mažai dėmesio. Oakland (2001) Amerikos psichologų asociacijos etikos kodekse (APA, 1992) identifikavo daugiau nei trisdešimt etikos standartų, skirtų testams adaptuoti ir naudoti. Testų plagijavimas, naudojimas kieno nors darbo produktu nekompensuojant autoriui – dažniausias ir rimčiausias etinių normų pažeidimas. Asmenys, susiję su testų adaptavimu, turi žinoti apie galimą etinių principų pažeidimą savo darbe ir nustatyti bei išlaikyti aukštus savo ir profesijos standartus.

*Vertė: Vilija Grebliauskaitė ir
Gražina Gintilienė*

Versta iš: Thomas Oakland. International Guidelines to Assist in Adapting Tests // Journal of Baltic Psychology. 2000, vol. 1, no. 1, žurnalo redaktorių kolegijai sutikus.

LITERATŪRA

American Psychological Association. (1992). Ethical principles of psychologists and code of ethics. *American Psychologist*. 47, 1597–1611.

American Educational Research Association, American Psychological Association, and National Council on Measurement in Education. (1999). *Standards*

for Educational and Psychological Testing. Washington DC: American Psychological Association.

Hambleton R. K. (1994). Guidelines for adapting educational and psychological tests: A progress report *European Journal of Psychological Assessment*. 10, 229–244.

Hambleton R. K., Mercnda P. & Spiclberger C. (Eds.). (2001). *Adapting educational and psychological tests for cross-cultural assessment*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Publishers.

Hu S. & Oakland T. (1991). Global and regional perspectives on testing children and youth: An international survey. *International Journal of Psychology*. 26(3), 329–344.

Muniz J. & Hambleton R. K. (1997). Directions for the translation and adaptation of tests. *Papeles del Psicologo*. August, 63–70.

Oakland T. & Hu S. (1989). Psychoeducational services for children and youth in the Orient: Current status, problems, and some remedies. *International Journal of Psychology*. 24, 237–250.

Oakland T. & Hu S. (1989). Psychology in the schools of four Asian countries. *Psychologia*. 32, 71–80.

Oakland T. & Hu S. (1991). Professionals who administer tests with children and youth: An international survey. *Journal of Psychoeducational Assessment*. 9(2), 108–120.

Oakland T. & Hu S. (1992). The top ten tests used with children and youth worldwide. *Bulletin of the International Test Commission*. 19, 99–120.

Oakland T. (1995). Test use with children and youth internationally: Current status and future directions. T. Oakland & R. Hambleton. (Eds.). *International perspectives on academic assessment*. Boston, MA: Kluwer Academic Publishers.

Oakland T. & Glutting J. (1998). Assessment of Test Behaviors with the WISC-III. A. Prifitera & D. Saklofskc (Eds.) *WISC-III; A scientist-practitioner perspective*. New York: Academic Press.

Oakland T. (2001). Selected ethical issues relevant to test adaptations. R. K. Hambleton, P. Mercnda & C. Spiclberger (Eds.). *Adapting educational and psychological testing for cross-cultural assessment*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, Publishers.

Van de Vijver F. J. R. & Hambleton R. K. (1996). Translating tests: Some practical guidelines. *European Psychologist*. 1, 89–99.